

Єрмакова О. А., кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна

ORCID ID: 0000-0002-9815-3464

e-mail: impeer@ukr.net

Теоретико-концептуальний базис інноваційної парадигми «зеленої економіки» в умовах глокалізації

Анотація. У статті розкрито компоненти глокалізації економічних процесів в регіоні, зокрема локальний, глобальний та інституціональний. Досліджено модель глобально-локальних зв'язків в регіональній інноваційній системі, особливості стратегування смарт-спеціалізації регіону та її відповідність цілям сталого розвитку.

Ключові слова: глокалізація; еколого-орієнтовані інновації; зелена економіка; інституціональне забезпечення; смарт-спеціалізація; цілі сталого розвитку; регіон.

Iermakova Olga, PhD (Economics), Associate Professor, Senior Researcher of the Department of Interregional Economic Development of the Ukrainian Black Sea Region, Institute of Market Problems and Economic & Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa, Ukraine

Theoretical and Conceptual Basis of the Innovative Paradigm of the «Green Economy» in Terms of Glocalization

Abstract. Introduction. The "green economy" is the economy that enhances the well-being of people and ensures social justice, significantly reducing risks for environment. Innovation is an integral part of the "green economy". Determination the innovation development "green economy" as priorities by countries and regions is their competitive advantage in long-term period, so ecologically-oriented innovations are prominent as the strategic sector of the economy in many countries. One of the challenges for the regions is that the realization of the "green economy" paradigm takes place under the conditions of glocalization that is mutual harmonization of global and local manifestations, that should be taken into account in regional policy development.

Purpose. The objectives of this study are to determine the theoretical and conceptual foundations for the implementation of the innovation paradigm of the "green economy" concept and strategizing of ecologically-oriented innovation development of regions in terms of glocalization of economic processes.

Results. By its nature, glocalization is a co-ordination of global and local manifestations of a certain phenomenon. The glocalization of economic processes in the region is expressed through three key components:

1) local – a unique socio-ecological and economic environment of a country / region. Formation of a favorable innovative environment is one of the main tasks of the regional ecologically-oriented innovation policy;

2) global – the integration of national / regional socio-ecological and economic systems into global networks, thereby providing environmentally-oriented innovation activities with relevant resources (financial, human, technical, informational) from local and global sources, by facilitating access and creating opportunities for their usage. The limitation of the formation of an innovative environment in a certain territory leads to a "trap" of local communication over time, when all its reserves are exhausted and there is no further development of channels of communication and diffusion of innovations;

3) institutional – consolidation of the norms and customs of global-local interactions in the form of laws, organizations, institutions in order to complement the combination of global, national and local interests.

The introduction of smart specialization aims at increasing the competitiveness of the regions, integrating regional systems into national, international and global value-added chains.

Innovative smart specialization strategies in the regions open the prospects of joining the European Platform for Smart Specialization and opening access to the regions of Ukraine to the Platform tools, which will allow to determine the economic and innovative specialization of the regions, improve cooperation with the EU regions in the thematic areas (modernization of industry, food production, energy etc.), to expand access to EU structural funds, to increase synergy between different policies of Ukraine and the EU, to increase public and private investments.

Introduction of smart specialization into the process of strategic planning of innovation development of the regions of Ukraine will ensure the identification of priority areas for investment at the regional level, increase the efficiency of usage of local and attracted financial resources of the regions through their focus on the development of innovations in potentially promising economic activities.

In order to promote the implementation of the principles of the "green economy" concept in the regions of Ukraine, the selected spheres of smart specialization should be tested in accordance with the goals of sustainable development in the context of social, economic and environmental goals.

Conclusions. *Glocalization of the innovation paradigm of the "green economy" concept is manifested through a combination of local peculiarities of the socio-ecological and economic environment of the country / region with their integration into global networks, thereby providing ecologically-oriented innovation activities with relevant resources (financial, human, technical, informational) from local and global sources, by facilitating access to them and creating opportunities for their usage, requiring adequate institutional provision.*

Keywords: *glocalization; eco-oriented innovation; green economy; institutional support; smart specialization; sustainable development goals; region.*

JEL Classification: *O18; O38; Q20.*

Постановка проблеми. «Зелена економіка» являє собою економіку, яка підвищує добробут людей та забезпечує соціальну справедливість, при цьому істотно знижуючи ризики для навколишнього середовища. Інновації є неодмінним компонентом «зеленої економіки». Орієнтація країн та регіонів у своєму розвитку на інновації та пріоритети «зеленої економіки» є передумовою їх довгострокової конкурентоспроможності, тому еколого-орієнтовані інновації визначені як стратегічні в багатьох країнах. Один із викликів для регіонів полягає в тому, що реалізація парадигми «зеленої економіки» відбувається в умовах глокалізації, тобто взаємоузгодження глобальних та локальних проявів, що має бути враховано при формуванні відповідної регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання глокалізації регіональних інноваційних систем є відносно новим для економічної науки. Одним з основоположних досліджень є наукова праця П. Беннуорта та А. Дассена [1], присвячена дослідженню глобально-локальних зв'язків в регіональних інноваційних стратегіях, яке виконано під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку. Продовжувачами даного напрямку досліджень на пострадянському просторі є дослідники О. Ісланкіна та Е. Фіаксель [2].

Формулювання цілей дослідження. Цілі даного дослідження полягають у визначенні теоретико-концептуальних засад реалізації інноваційної парадигми «зеленої економіки» та стратегування еколого-орієнтованого інноваційного розвитку регіонів в умовах глокалізації економічних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін глокалізація є гібридом термінів «глобалізація» та «локалізація». За своєю сутністю глокалізація являє собою взаємоузгодження глобальних та локальних проявів певного явища. Глокалізація економічних процесів в регіоні виражається через три ключові компоненти:

1) локальний – унікальне соціо-еколого-економічне середовище країни / регіону. Формування сприятливого інноваційного середовища є однією з основних задач регіональної еколого-орієнтованої інноваційної політики;

2) глобальний – інтеграція національних / регіональних соціо-еколого-економічних систем до

глобальних мереж, забезпечуючи тим самим еколого-орієнтовану інноваційну діяльність відповідними ресурсами (фінансовими, людськими, технічними, інформаційними) як з локальних, так і глобальних джерел, шляхом сприяння доступу до них та створення можливостей для їх використання. Обмеженість формування інноваційного середовища певною територією призводить з плином часу до «пастки» місцевої комунікації, коли всі її резерви вичерпано і немає подальшого розвитку каналів комунікації і дифузії інновацій;

3) інституціональний – закріплення норм і звичаїв глобально-локальних взаємодій у вигляді законів, організацій, установ з метою комплементарного поєднання глобальних, національних та локальних інтересів.

Забезпечення системного підходу до впровадження державної / регіональної еколого-орієнтованої інноваційної політики потребує відповідного інституціонального забезпечення, яке можна представити чотирма групами інститутів: інститути державного регулювання (нормативно-правові інститути, інститути фінансового стимулювання еколого-орієнтованих інновацій, інститути нефінансового стимулювання еколого-орієнтованих інновацій); інститути генерації та споживання еколого-орієнтованих інновацій (суб'єкти попиту і пропозиції); інститути ринкової інфраструктури (фінансові інститути, виробничо-технологічні та інформаційні інститути, ринок еколого-орієнтованих інновацій); інститути людського та соціального капіталу, які являють собою зв'язки між усіма елементами інноваційної системи [3].

З позицій концепції глокалізації формування досконалої регіональної системи є недостатнім для забезпечення дієвості та ефективності регіональної еколого-орієнтованої інноваційної політики. Один із викликів для регіонів полягає в тому, що більшість сучасних інноваційних процесів є глобальними та відбуваються за межами кордонів конкретного регіону. Таким чином, розробникам регіональної інноваційної політики доводиться вбудовувати чинну регіональну інноваційну систему в глобальний контекст через численні інтеграційні канали отримання, поширення, відтворення, капіталізації знань та технологій [2, с. 68]. Проведений Ф. Куком аналіз європейських регіонів виявив, що «неможливо

розглядати інноваційний процес та політику без постійного врахування взаємодій місцевих учасників із глобальними гравцями» [4]. Ф. Кук вбачає глобальну інтеграцію регіональних інноваційних систем через два основні канали: глобальну інтеграцію підсистеми створення знань – через глобальні дослідницькі мережі,

в яких відбувається поширення знань та навчання, а також глобальну інтеграцію підсистеми споживання знань – через глобальні виробничі мережі, завдяки яким до регіону залучаються інвестиції, а місцеві компанії виходять на ринки збуту (рис. 1).

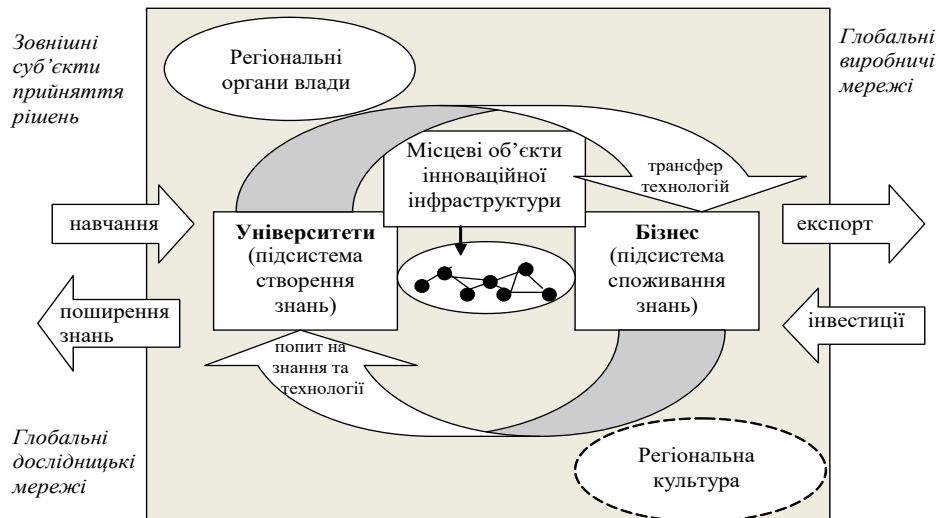

Рисунок 1 - **Модель глобально-локальних зв'язків в регіональній інноваційній системі за теорією Ф. Кука**

Джерело: [1]

В стратегічному аспекті складова щодо еколого-орієнтованого інноваційного розвитку має бути включена до стратегій соціально-економічного розвитку регіонів як стратегічна мета.

Стратегії смарт-спеціалізації (від англ. Smart Specialization Strategies, S3) поєднують інновацію зі специфічними перевагами регіональної економіки. Розумна спеціалізація має відношення до створення унікальних активів і компетенцій, заснованих на регіональній специфіці, одночасно концентруючи обмежені людські та фінансові ресурси в декількох глобально конкурентоспроможних галузях, досягаючи тим самим синергізму інноваційно-інвестиційної діяльності. Таким чином, набір компетенцій та заходи підтримки територіально диференційовані, що дозволяє оперативно реагувати на тенденції розвитку ринку, уникаючи дублювання зусиль [5].

Відповідно до Розпорядження Європейського Парламенту і Європейської Ради 1301/2013 від 17 грудня 2013 р. юридичне визначення поняття «стратегія смарт-спеціалізації» є такими:

– стратегія смарт-спеціалізації визначають стратегічні пріоритети інноваційного розвитку на національному чи регіональному рівні, забезпечуючи створення конкурентної переваги за рахунок знаходження відповідності сильних сторін досліджень та інновацій з потребами бізнесу, що дозволяє реагувати на

можливості, що виникають, та тенденції розвитку ринку, уникаючи дублювання та фрагментації зусиль.

– стратегія смарт-спеціалізації може повністю формувати чи бути частиною національної чи регіональної політики у сфері досліджень та інновацій.

– стратегії смарт-спеціалізації повинні розроблятися шляхом залучення національних чи регіональних органів управління, а також зацікавлених сторін, таких як навчальні та наукові установи, бізнес, соціальні інститути, в процес підприємницького пошуку.

Передумовою переходу до стратегій смарт-спеціалізації в країнах Європейського Союзу стала низька ефективність регіональних інноваційних стратегій, що у свою чергу обумовило низьку ефективність державних витрат і відставання за рівнем інноваційного розвитку від США та Японії. Проблемами стратегування інноваційної діяльності регіонів країн ЄС були наступні:

– відсутність міжвідомчої взаємодії на різних рівнях управління;

– відсутність зовнішньої перспективи;

– розробка заходів тільки у сфері досліджень, інновацій і розвитку компетенцій, а не для стимулювання попиту та розвитку ринку інновацій;

– фокусування на престижних проєктах;

– фокусування на традиційних галузях промисловості, а не на секторах та послугах, що розвиваються.

Всі ці проблеми стратегування інноваційної діяльності є актуальними для регіонів України.

Основними принципами розумної спеціалізації є наступні:

– пошук унікальної спеціалізації для кожного регіону;

– визначення спеціалізації регіону відбувається «знизу-вгору» в процесі підприємницького пошуку;

– комплексний підхід: не лише стимулювання наукових досліджень та інновацій, але й активізація структурних зрушень в економіці регіону;

– акцент на створенні умов (державне регулювання, зміцнення фінансової системи, посилення конкуренції), розвиток науки і освіти, стимулювання попиту (через систему закупівель) тощо;

– інтенсифікація міжрегіональної взаємодії (підтримка купівлі / продажу технологій, розширення діяльності місцевих підприємств і включення до глобальних мереж і ланцюгів створення вартості) [6].

Впровадження смарт-спеціалізації ставить за мету підвищення конкурентоспроможності регіонів, інтеграцію регіональних систем до національних, міжнародних та глобальних ланцюгів доданої вартості.

В рамках реалізації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що передбачає перспективу економічної інтеграції із загальним ринком ЄС для України існує можливість використання європейських

структурних та інвестиційних фондів в рамках Європейської політики добросусідства за умови застосування стратегії смарт-спеціалізації.

Наявність в регіонах стратегій інноваційного розвитку із рахуванням принципів смарт-спеціалізації відкриває для них перспективи приєднання до Європейської Платформи смарт-спеціалізації та відкриття доступу регіонам України до інструментів платформи, що дозволить визначати економічну та інноваційну спеціалізацію регіонів, покращити співробітництво з регіонами ЄС по тематичних напрямках (модернізація промисловості, виробництво харчових продуктів, енергетика), розширити доступ до структурних фондів ЄС, збільшити синергію між різними політиками України та ЄС, а також ефективно залучати державні й приватні інвестиції.

Запровадження смарт-спеціалізації в процес стратегічного планування інноваційного розвитку регіонів України забезпечить ідентифікацію пріоритетних сфер для інвестування на регіональному рівні, підвищить ефективність використання власних та залучених фінансових ресурсів регіонів шляхом їх зосередження на розвитку інновацій в потенційно перспективних видах економічної діяльності.

З метою сприяння впровадженню в регіонах України принципів «зеленої економіки» вбачається за доцільне дослідження обраних сфер смарт-спеціалізації на відповідність цілям сталого розвитку в розрізі соціальних, економічних та екологічних цілей. Можливі цілі наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 Цілі сталого розвитку регіону, яким має відповідати інноваційна смарт-спеціалізація регіону

Групи цілей	Цілі
Екологічні	<ul style="list-style-type: none"> – чиста вода та належні санітарні умови; – доступна та чиста енергія; – пом'якшення наслідків зміни клімату; – збереження морських ресурсів; – захист та відновлення екосистем суші
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> – подолання бідності; – подолання голоду, розвиток сільського господарства; – гідна праця та економічне зростання; – промисловість, інновації та інфраструктура; – сталий розвиток міст та громад; – відповідальне споживання та виробництво
Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> – міцне здоров'я і добробут; – якісна освіта; – гендерна рівність; – скорочення нерівності; – мир, справедливість та сильні інститути; – партнерство заради розвитку

Джерело [7, 8, 9]

Відповідно до Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу на стан довкілля окремих проектів та програм [10], до якої приєдналася і Україна, подібному аналізу на відповідність цілям сталого розвитку мають підлягати не лише регіональні програми, а також і проекти з метою забезпечення

високого рівня охорони довкілля і сприянні консолідації міркувань стосовно навколишнього середовища. Відповідно до Директиви оцінка стану довкілля повинна проводитися для проектів та програм, які: а) підготовлені для сільського господарства, лісогосподарства, рибальства, електростанцій, промисловості, транспорту, збору та

переробки відходів, експлуатації водних ресурсів, телекомунікацій, туризму, містобудування та приміського будування чи землекористування, і які закладають основу для подальшого розвитку, або б) потенційно можуть вплинути на довкілля.

Висновки. Отже, глокалізація інноваційної парадигми «зеленої економіки» проявляється через поєднання локальних особливостей соціо-еколого-економічного середовища країни/регіону із їх

інтеграцією до глобальних мереж, забезпечуючи тим самим еколого-орієнтовану інноваційну діяльність відповідними ресурсами (фінансовими, людськими, технічними, інформаційними) як з локальних, так і глобальних джерел шляхом сприяння доступу до них та створення можливостей для їх використання, що потребує відповідного інституціонального забезпечення.

Література:

1. Benneworth P., Dassen A. *Strengthening Global-Local Connectivity in Regional Innovation Strategies: Implications for Regional Innovation Policy*. OECD Publishing, 2011. 70 p.
2. Исланкина Е. А., Фияксель Э. А. Глокализация инноваций: роль кластеров и международного контекста в региональном развитии. *Инновации*. 2015. №11(205). С. 64-74.
3. Єрмакова О. А. Інституційні важелі вдосконалення регіональної інноваційної політики України в контексті глобальних викликів : монографія / НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. нац. екон. ун-т. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2017. 394 с.
4. Cooke P. Regionally Asymmetric Knowledge Capabilities and Open Innovation: Exploring Globalisation. A New Model of Industry Organisation. *Research Policy*. 2005. №34. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2004.12.005>.
5. Хопкинсон Л. Поддержка инновации на уровне регионов и муниципалитетов: руководство для государственных служащих. Симферополь : ЮИИС, 2013. 65 с.
6. Куценко Е. Новое поколение региональных инновационных стратегий в Европе: уроки для России: доклад. Российская кластерная неделя: матер. конф., 28.05.2015. М. : Национальный исследовательский университет высшая школа экономики, 2015. URL: <http://www.slideshare.net/evgenykutsenko/ss-48744869> (дата звернення: 08.01.2019).
7. Цілі сталого розвитку: Україна : національна доповідь. 2017. К : Міністерство економічного розвитку і торгівлі, 2017. 176 с.
8. Хумарова Н. І. Екологоорієнтоване стратегічне планування розвитку територій. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2011.
9. Прокопенко О. В. Екологізація інноваційної діяльності: мотиваційний підхід : монографія. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008.
10. Директива Європейського Парламенту та Ради про оцінку впливу на стан довкілля окремих проектів та програм №2001/42/ЄС від 27 червня 2001 року.

References:

1. Benneworth, P. & Dassen, A. (2011). *Strengthening Global-Local Connectivity in Regional Innovation Strategies: Implications for Regional Innovation Policy*. OECD Publishing.
2. Islankina, E. A. & Fiyaksel, E. A. (2015). Globalization of innovations: the role of clusters and the international context in regional development. *Innovatii*, 11(205), 64-74 [in Russian].
3. Iermakova, O. A. (2017). *Instytutsiini vazheli vdoskonalennia rehionalnoi innovatsiinoi polityky Ukrainy v konteksti hlobalnykh vyklykiv* [Institutional Levers of Improvement of the Regional Innovation Policy of Ukraine in Terms of Global Challenges], Institute of Market Problems and Economic & Ecological Research of NASU, Odessa, Ukraine [in Ukrainian].
4. Cooke, P. (2005). Regionally Asymmetric Knowledge Capabilities and Open Innovation: Exploring Globalisation. A New Model of Industry Organisation. *Research Policy*, 34. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2004.12.005>.
5. Khopkynson, L. (2013). *Innovation support at the level of regions and municipalities: a guide for public authorities*. Simferopol: UIIS [in Russian].
6. Kucenko, E. (2015). New generation of regional innovation strategies in Europe: lessons for Russia. *Materyaly konferentsyy* [Conference proceedings], Konferentsiya [Conference]. Moscow: National Research University Higher School of Economics. <http://www.slideshare.net/evgenykutsenko/ss-48744869> [in Russian].
7. *Tsili staloho rozvytku: Ukraina: Natsionalna dopovid* (2017). Kyiv: The Ministry of Economic Development and Trade [in Ukrainian].
8. Khumarova, N. I. (2011). *Ekolohoorientovane stratehichne planuvannia rozvytku terytorii*. Odessa: Institute of Market Problems and Economic&Ecologic Research of the NAS of Ukraine.
9. Prokopenko, O. V. (2008) *Ekolohizatsiia innovatsiinoi diialnosti: motyvatsiinyi pidkhid*. Sumy: VTD «Universytetska knyha».
10. European Parliament and European Council (2001). The Directive about the environment impact assessment of projects and programs (Order No. 2001/42/EU, June 27).

